

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยด้านความรู้ ความเชื่อ การสนับสนุน การเสริมและปัจจัยด้านประชากรที่มีผลต่อการปฏิบัติตนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนของนักเรียน โดยมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ทฤษฎีความรู้เกี่ยวกับโรคขาดสารไอโอดีน
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. สรุปกรอบแนวความคิด

1. ทฤษฎีความรู้เกี่ยวกับโรคขาดสารไอโอดีน

ลักษณะทางกายภาคและสรีรวิทยาของต่อมธัยรอยด์ (physiology and anatomy of the thyroid)

ต่อมธัยรอยด์ (thyroid gland) คือต่อมคอที่มีสองกลีบ ลักษณะคล้ายปีกผีเสื้ออยู่ด้านหน้าของคอคร่อมลงบนหลอดลม (trachea) และอยู่ต่ำกว่าลูกกระเดือกเล็กน้อย เคลื่อนไหวขึ้นลงตามการกลืน ในคนปกติจะมองไม่เห็นหรือคลำไม่พบ จะมีขนาดยาว 5 ซม. น้ำหนักประมาณ 30 กรัม ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับอายุ เพศ อาหาร และภูมิอากาศ ถ้าต่อมธัยรอยด์โตกว่าปกติ 4-5 เท่า เราจะเรียกว่าคอพอกทั้งสิ้น ต่อมธัยรอยด์จำเป็นต้องใช้สารไอโอดีนเพื่อสร้างฮอร์โมนที่เรียกว่า "ธัยร็อกซิน" (thyroxine) ซึ่งเป็นฮอร์โมนที่จำเป็นสำหรับการควบคุมหน้าที่และความเจริญเติบโตตามปกติของสมอง ประสาทและเนื้อเยื่อของร่างกาย ดังนั้นถ้าร่างกายขาดธัยร็อกซิน ฮอร์โมน ก็จะทำให้กลายเป็นคนสมองทึบขาดความกระปรี้กระเปร่าไม่มีเรี่ยวแรง เหนื่อยง่าย สภาพร่างกายและสมองจะมีการเจริญเติบโตช้า ดังนั้นต่อมธัยรอยด์จึงมีหน้าที่สำคัญ คือ มีความสามารถจะแสวงหาและเก็บปริมาณของไอโอดีนไว้ได้เป็นจำนวนมาก และต่อมธัยรอยด์นี้สามารถที่

จะสกัดไอโอดีนออกมาจากเลือดในรูปไอโอดีนเท่านั้น โดยการแพร่กระจายโดยใช้พลังงาน เรียก
ว่า แอคทีฟ ทรานสปอร์ต แม็คคาไนซึ่ม (active transport mechanism) กลไกนี้ทำให้ต่อม
ธัยรอยด์มีปริมาณของไอโอดีนมากกว่าในเลือดถึง 30 เท่า โดยปกติจะมีไอโอดีนเป็นจำนวนมาก
กว่าเลือด 50 เท่า ถ้าตัดต่อมธัยรอยด์ออกจะมีผลทำให้อัตราการเผาผลาญพื้นฐานลดลง ร้อยละ
60-40 ซึ่งต่ำกว่าปกติ ส่งผลให้ร่างกายหยุดการเจริญเติบโตอีกด้วย ในกรณีที่ต้องธัยรอยด์ทำงาน
มากเกินไป (hyperthyroidism) จะมีการตื่นเต้น กังวล จิตประสาทไม่ปกติ มีการตอบสนอง
อย่างรวดเร็ว แต่ถ้าต่อมธัยรอยด์ทำงานน้อย (Hypothyroidism) จะมีผลให้สุขภาพเสื่อม
เฉื่อยหงอย เฉื่อยช้า และเสียสมดุลของช่องเหลวและสารเกลือแร่ ตลอดจนการเผาผลาญอาหาร
ต่าง ๆ ด้วย (ฮารี ว็ลยเสวีและคณะ 2523:206-210)

สารไอโอดีน

สารไอโอดีนเป็นธาตุที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ มีมากในพืชและสัตว์ที่อยู่ในทะเล มีความ
จำเป็นมากและสำคัญต่อร่างกาย เพราะเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นของการผลิตฮอร์โมนของต่อม
ธัยรอยด์ไอโอดีนเมื่ออยู่ในต่อมธัยรอยด์จะถูกเปลี่ยน (oxidized) ให้เป็นธาตุไอโอดีนไปรวมตัว
กับกรดอะมิโน (amino acid tyrosine) เกิดเป็นสารที่รวมตัวกันให้เกิดเป็น ที 3
(triiodothyronine) และ ที 4 (thyroxine) ที่มีผลต่อความผิดปกติทางสมองและประสาท
ส่วนกลาง ในคนปกติมีความต้องการสารไอโอดีนดังนี้ สุปงษ์ พัฒนจักรและคณะ (2532:15)

ในผู้ใหญ่ ประมาณวันละ 100 ไมโครกรัม (1 กรัม = ล้านไมโครกรัม)

ทารก 0-6 เดือน ต้องการวันละ 35 ไมโครกรัม

เด็ก 6-12 เดือน ต้องการวันละ 45 ไมโครกรัม

เด็ก 6-10 ปี ต้องการวันละ 60-100 ไมโครกรัม

ไอโอดีนมีแหล่งที่มาจากอาหารที่เรารับประทานเป็นประจำวันร้อยละ 90 ส่วนที่เหลือ
ได้จากน้ำ แต่ระดับของไอโอดีนในอาหารจะมีมากน้อย ต้องแล้วแต่ว่าดินหรือน้ำในบริเวณใดจะมี
ไอโอดีนมากน้อยเพียงใด ไอโอดีนที่พบมาก ๆ ก็อยู่ในน้ำทะเล (มักมีเป็นจำนวนมากในสาหร่าย
ทะเล ปลาทะเล) เพราะว่าไอโอดีนจากดินที่พื้นผิวจะถูกชะละลายจากบริเวณที่สูง เช่น ภูเขา

ลงมายังแม่น้ำไหลลงสู่ทะเลทำให้แถบภูเขาหรือที่ราบสูงขาดไอโอดีน ไอโอดีนในน้ำโดยธรรมชาติย่อมมีน้อยจึงจำเป็นต้องเติมไอโอดีนในน้ำดื่มหรือเกลือ

ในประเทศอุตสาหกรรม มีแหล่งไอโอดีนจำนวนมากในกรรมวิธีของอุตสาหกรรม เช่น ไอโอดีนฟอสเฟต ซึ่งใช้เป็นวัสดุฆ่าเชื้อโรคของเครื่องรีดนมวัว หรือเครื่องอบขนมปัง สีสผสมอาหารก็มักมีไอโอดีนอยู่เป็นจำนวนมาก หรือยาขับเสมหะระงับไอก็มีไอโอดีน (จรัล สามัคคี 2533:1)

สาเหตุของโรคขาดสารไอโอดีน

โรคขาดสารไอโอดีนหรือโรคคอพอก (ชื่อเรียกในภาคเหนือว่า "คอเอิม, คอเหนียง") เป็นภาวะผิดปกติที่เป็นผลของการขาดสารไอโอดีนจะขัดขวางการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและ พัฒนาการทางสมองทำให้เกิดอาการได้หลายอย่างคือ มีคอพอกได้ทุกกลุ่มอายุ (ร่วมไพร สุวรรณิก 2533:26) มีครีตินประจำถิ่น (endemic cretinism) ชนิดประสาท ใบ้ สติปัญญาเสื่อม เดิน กระตุก หูหนวก ตาเหล่ นอกจากเป็นผลมาจากการขาดสารไอโอดีนในอาหารหรือน้ำแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการที่ทำให้เกิดภาวะขาดสารไอโอดีน ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาของร่างกายในระยะเริ่ม มีการเจริญเติบโตเป็นหนุ่มสาว (puberty) ร่างกายจะสร้างฮอร์โมนธัยรอยด์เพิ่มขึ้นเพื่อกระตุ้นให้มีการเผาผลาญอาหารมากขึ้น ใช้ในการเจริญเติบโตของร่างกาย ในช่วงนี้จึงเสี่ยงต่อการขาดสารไอโอดีนได้มาก และในเพศหญิงมีการเจริญเติบโตเร็วกว่าเพศชาย ในวัยนี้จึงพบอุบัติการณ์ในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย

2. ฐานะทางของท้องถิ่นจากทะเล เนื่องจากไอโอดีนมีมากในอาหารทะเลและเกลือทะเล ดังนั้นชุมชนที่ห่างไกลจากทะเลมีโอกาสได้รับอาหารทะเลน้อย เนื่องจากอาหารทะเลมีราคาสูงเกินกว่าที่จะซื้อบริโภคได้สม่ำเสมอ เป็นผลให้มีโอกาสขาดสารไอโอดีนมากกว่าท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ทะเล จึงพบมากในเขตภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าในภาคกลางและภาคใต้

3. ท้องถิ่นที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลและมีฝนตกหนักจะทำให้น้ำไหลเร็ว หรือมีการพังทลายหน้าดินเสมอ บางครั้งรุนแรงจากวินาศภัย อุทกภัย ดังเช่นตำบลกระทุง จังหวัดนครศรีธรรมราชไอโอดีนจะถูกชะไปกับน้ำฝน ปริมาณของไอโอดีนในดินและน้ำต่ำ จึงเกิดการขาดไอโอดีนในพืชผักและสัตว์ที่เป็นอาหารในท้องถิ่นนั้น ทำให้ผู้บริโภคอาหารในท้องถิ่นเหล่านั้นได้รับ

ไอโอดีนไม่เพียงพอและเสี่ยงต่อการขาดสารไอโอดีนตลอดเวลา จากการที่อยู่ไกลจากทะเลแล้ว ในภาคเหนือยังเต็มไปด้วยภูเขาสูง และพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมาก มีฝนตกหนักบ่อย เพราะอยู่ในเขตมรสุม ทำให้ปริมาณไอโอดีนในน้ำและดินต่ำไปด้วย

4. ชุมชนในเขตเมืองจะมีโอกาสเป็นโรคคอพอกน้อยกว่าชุมชนในชนบท เนื่องจากความสะดวกในการคมนาคมทำให้การขนส่งอาหารทะเลไปในเมืองมากกว่า ประกอบกับคนในเมืองส่วนใหญ่ผลิตอาหารเองไม่ได้ต้องซื้อจากแหล่งอื่น เลือกรับประทานได้หลายชนิด มีโอกาสได้อาหารทะเลอยู่เสมอ ส่วนชาวชนบทปลูกพืชผักกินเอง เลี้ยงสัตว์หาปลากินเองโดยไม่จำเป็นต้องออกไปซื้อจากแหล่งอื่น อาหารทะเลก็ย่อมเป็นของหายาก และมีราคาแพงเกินกว่าที่ประชาชนผู้ยากจนจะซื้อหารับประทานได้สม่ำเสมอ จึงเป็นที่แน่นอนว่าชุมชนในเขตชนบทจะเป็นโรคขาดสารไอโอดีนได้มากกว่าชุมชนในเมือง

5. สารที่ก่อให้เกิดภาวะขาดสารไอโอดีน (goitrogen) เป็นสารประกอบที่มีฤทธิ์ไปขัดขวางการใช้ไอโอดีนของร่างกาย มีอยู่ในธรรมชาติ เป็นส่วนประกอบของอาหารที่มักมีกำมะถันเป็นส่วนมาก หรือเป็นพวกไอโซซัยแอนเนตที่จะไปขัดขวางหน้าที่ของต่อมไทรอยด์ หรืออาจพบในพืชตระกูลบราสสิกา (brassica) เช่น กะหล่ำปลี มันสำปะหลัง ผักกอก แต่สารเหล่านี้ไม่ใช่ต้นเหตุสำคัญเนื่องจากในเมืองไทยไม่ได้ใช้รับประทานเป็นประจำแทนข้าว ที่สำคัญคือ การขาดสารไอโอดีนในน้ำดื่มและอาหารมากกว่า (สุพงษ์ พัฒนจักรและคณะ 2532:17)

6. ประชาชนทั่วไปยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุและความรุนแรงของโรคขาดสารไอโอดีน จึงขาดการตระหนักในความรุนแรงของโรคว่าจะมีผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางสติปัญญา แต่รู้จักโรคนี้เพียงอาการคอพอกเท่านั้น และยังมีความเชื่อเก่าๆ ถึงสาเหตุการรักษาโรคคอพอกอยู่มาก ทั้งนี้ยังรวมถึงทางราชการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนในอดีตที่ผ่านมา ยังไม่สามารถครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายและยังขาดการดำเนินงาน การติดตาม การให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

จากสาเหตุดังกล่าวและความเชื่อที่ผิดๆ ของชาวบ้านต่างๆ เช่น เชื่อว่า ต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นสาเหตุของคอพอก ต้นไม้นี้คือ ต้นเต็ง หรือมะเหียง หรือการลักขโมยของกิน เป็นต้น จึงทำให้โรคขาดสารไอโอดีนมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคตแน่นอนที่สุด จะทำให้ประชากรที่ในบริเวณภาคเหนือได้รับผลกระทบจากการขาดสารไอโอดีนอย่างหนัก เลี้ยงไม่ได้ กองโภชนาการ จึงได้เริ่มโครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนแห่งชาติขึ้น โดยการสนับสนุนจากงบประมาณของ

รัฐบาล และองค์การอนุเคราะห์เด็กไทย-นอร์เวย์ (Redb Berna Thailand) เพื่อให้การวางแผนดำเนินการรณรงค์ ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ชัดเจน เร่งรัดให้มีการควบคุมโดยการเพิ่มประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข องค์การชุมชน ข้าราชการหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความสามารถในการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนต่อไป (กองโภชนาการ 2535:10)

อาการของโรคขาดสารไอโอดีน

อาการที่แสดงให้เห็นชัดเจนคือคอพอกหรือคอโต ต่อมธัยรอยด์จะโตมากกว่าปกติ 4-5 เท่า จะเป็นอาการที่แสดงออกมาเฉพาะส่วนน้อย หรือยอดของ "ภูเขาน้ำแข็ง" ที่อยู่เหนือน้ำเท่านั้น เพราะในระยะแรกๆ จะค่อยเป็นค่อยไป จนกระทั่งคลำพบ ซึ่งจะมีลักษณะเรียบ ต่อไปนานๆ เข้า หรืออายุมาก ต่อมจะโตมากขึ้น ชรุขระเพราะเกิดสภาวะเสื่อมของธัยรอยด์ร่วมด้วย ลักษณะที่เห็นด้วยกล้องจุลทรรศน์ เนื่องจากต่อมธัยรอยด์จะมีหน่วยย่อยๆ คล้ายลูกบอลเล็กๆ เกิดมีเซลล์ที่ผนังนั้นทวีความสูงและจำนวนมากขึ้นเรียกว่า ฮัยเปอร์พลาเซีย (hyperplasia) จนกระทั่งคอลลอยด์ (colloid) ในรูตรงกลางจะหมดไปเพราะรูเล็กลงและมีเลือดไปเลี้ยงมากขึ้น ระยะต่อมาก็จะมีการเสื่อมและการเกิดเป็นเม็ดหรือเป็นก้อนขึ้นหลายๆ ก้อน จนกลายเป็นตะปุ่มตะป่ำ ชรุขระมากขึ้นอาการผิดปกติที่พบร่วมกับคอพอกจะมีดังนี้

ทารกในครรภ์อาจจะแท้ง, ตายคลอด, ผิดปกติแต่กำเนิด อัตราการตายของแม่ในการคลอดสูง อัตราการตายของทารกก็จะสูง หรือเมื่อเติบโตขึ้นจะมีอาการชัดเจนขึ้น เป็นลักษณะของคนๆ ที่เรียกว่า

- ครีติน (cretin) ชนิดประสาท, ไขมันเสื่อม, นูนนวก, ขาแข็งกระดูก ดาเหล่
- ครีติน (cretin) ชนิดมิกซีดีมา (myxedema) มีรูปร่างแคระแกรน สติปัญญาเสื่อม

ทารกแรกเกิดอาจมีคอพอก การทำหน้าที่ของต่อมธัยรอยด์ต่ำกว่าปกติแต่กำเนิด (new born hypothyroidism) มีอัตราป่วยและอัตราตายสูง มีอาการทางสมอง มีการแข็งตัวของจิตใจ ชาวไชน่าซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ กลายเป็นคนที่พิการในภาคเหนือเรียกว่า "คนเอ๋อ"

เด็กและวัยรุ่นจะมีคอพอก มีการเจริญทางสมอง สติปัญญาและการเจริญเติบโตของร่างกายช้า

ผู้ใหญ่จะมีคอฟอก และมีอาการแสบแผลงที่ทำให้การทำงานนำที่ของอวัยวะของร่างกายด้อยลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สมรรถภาพในการทำงานลดลง เพราะจะมีอาการเกียจคร้าน เชื่องช้า ง่วงซึม ผิวหนังแห้ง ทนความหนาวเย็นไม่ได้ ท้องผูก ในการมีที่พบอาการผิดปกติของเด็กในครรภ์ เนื่องมาจากเด็กในครรภ์มารดาต้องการไอโอดีนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อการเจริญเติบโตของร่างกายและสมอง ถ้าหญิงมีครรภ์ขาดสารไอโอดีน ทารกในครรภ์ก็พลอยขาดสารไอโอดีนไปด้วย เช่นเดียวกันกับเด็กที่เกิดมาแล้ว การเจริญเติบโตของสมองและร่างกายไม่เต็มที่ย่อมทำให้แคระแกรน ไม่สามารถพูดเดินหรือคิดได้เหมือนคนปกติ ประกอบกิจวัตรประจำวันได้เพียงบางอย่างเท่านั้น (สุพงษ์ พัฒนจักรและคณะ 2532:16)

ดังนั้น อาการคอฟอก จึง เป็นเพียงอาการแสดงลักษณะหนึ่ง เท่านั้นของภาวะขาดสารไอโอดีน และอาการที่เห็นหรือแสดงออกมาทั้งหมดนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งเล็กน้อยเท่านั้น แต่สิ่งที่น่ากลัวคือ อาการซ่อนเร้นที่มีในชาวบ้านทั้งมวลในหมู่บ้านคอฟอกทั้งหมู่บ้านเลย ย่อมมีความเจริญทางสมองและร่างกายส่งผลกระทบต่อพัฒนาสังคมในส่วนรวม

การเตรียมตัวในการตรวจคอ (กองโภชนาการ 2520:7)

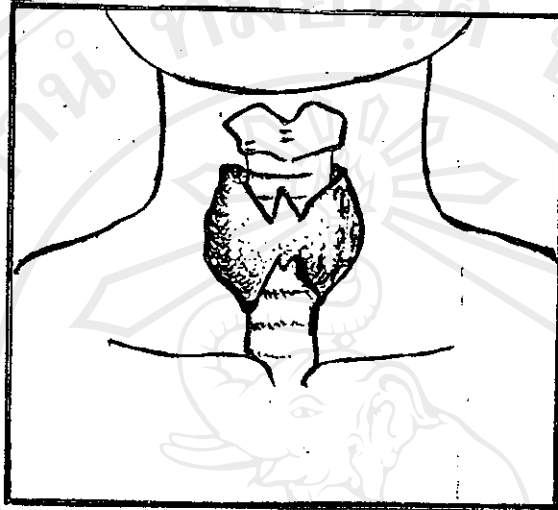
1. ให้ผู้รับการตรวจหันหน้าเข้าหาแสงสว่าง
2. ผู้ตรวจหันหน้าเข้าหาผู้รับการตรวจ
3. ระดับสายตาผู้ตรวจอยู่ระดับคอของผู้รับการตรวจ

ขั้นตอนการตรวจ

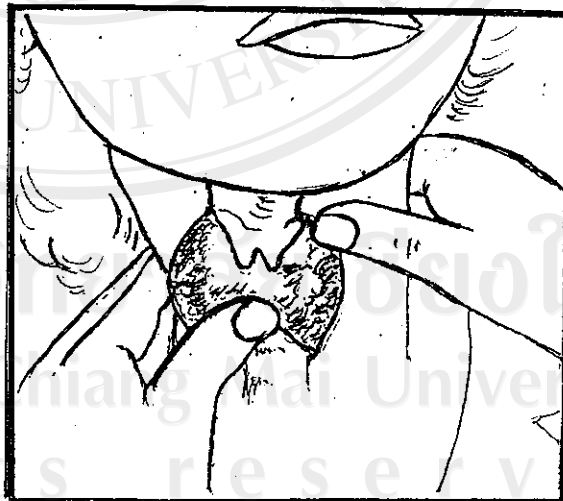
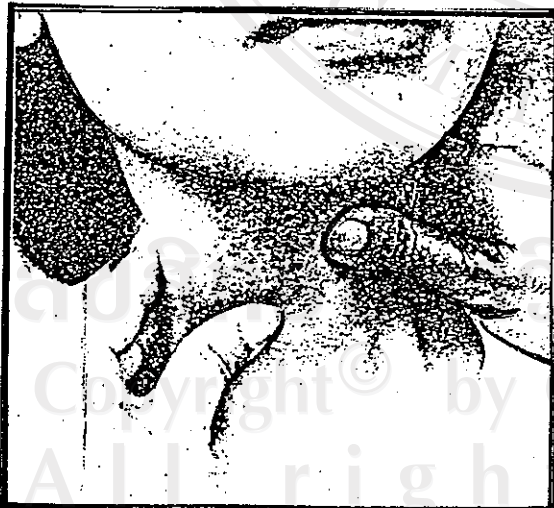
1. มองดูในคอในท่าปกติว่าก้อนโตหรือไม่
2. หากเห็นก้อนโตให้กลืนน้ำลาย ก้อนจะ เคลื่อนขึ้นลง
3. หากเห็นก้อนโตไม่ชัดเจน ให้แหยงคอแล้วกลืนน้ำลาย
4. หากก้อนโต แหนงคอไม่เห็นก้อน ให้ใช้วิธีคลำคอ

วิธีตรวจคลำคอ เพื่อคัดกรองผู้ที่ขาดสารไอโอดีน

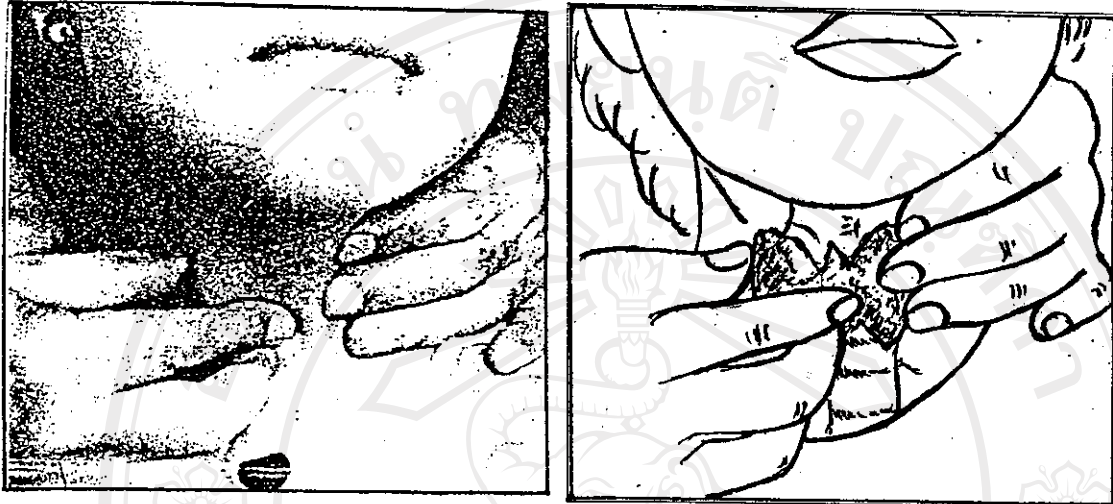
1. ตูตําแหน่งต่อมไธรรอยด์ทั้งด้านหน้าและด้านข้าง ให้กลืนน้ำลาย ดูการเคลื่อนไหวของต่อมไธรรอยด์ โดยผู้ถูกตรวจนั่งท่าปกติ มองตรงไปข้างหน้า เงยคางเล็กน้อย

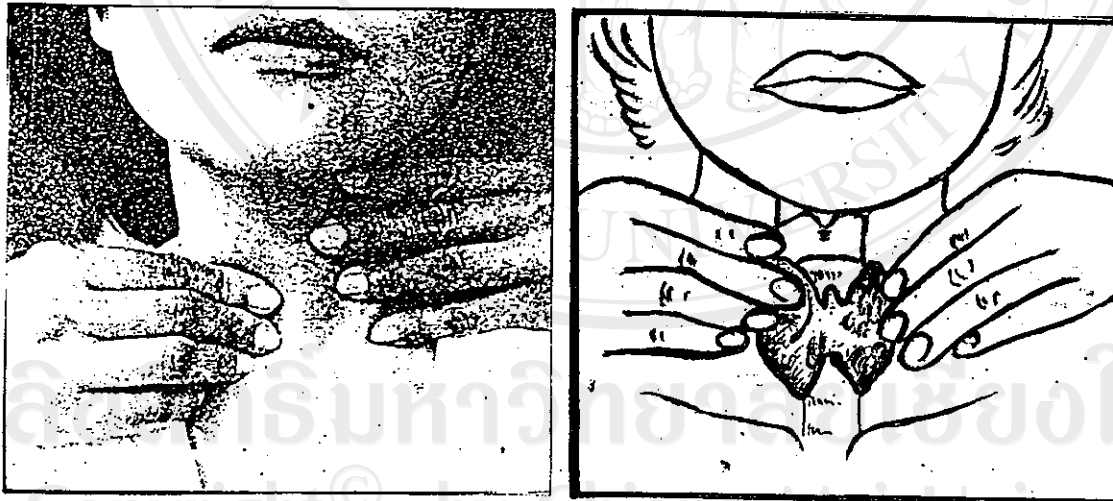
2. ผู้ตรวจหันหน้าเข้าหาผู้ถูกตรวจ ใช้นิ้วหัวแม่มือจับกลีบไธรรอยด์ กดนิ้วหัวแม่มือค่อยๆ ดันไปทางขวา กดเบา ๆ แล้วพลิกต่อมเล็กน้อย ถ้าให้กลืนน้ำลายจะเห็นชัด

3. ใช้นิ้วค้ำกลีบต่อมธัยรอยด์โดยใช้นิ้วมือสัมผัสกับต่อมด้านใน นิ้วที่เหลือสัมผัสด้านนอกต่อมด้านข้างลำตัวผู้ถูกตรวจ

4. อาจอ้อมไปด้านหลังผู้ถูกตรวจค้ำกลีบของต่อมธัยรอยด์ โดยใช้นิ้วหัวแม่มือ และ นิ้วมือค้ำกลีบต่อมที่ละข้าง อีกมือผลักกลีบต่อมอีกข้างหนึ่ง โดยเปลี่ยนมือค้ำที่ละข้าง หรืออาจใช้นิ้วมือ (ชี้, กลาง, นาง) สัมผัสกลีบต่อมทั้งสองข้างอ้อมนิ้วหัวแม่มือไปด้านข้างของลำตัว

นอกจากการตรวจหรือคัดกรองโดยการคลำด้วยนิ้วมือแล้ว ยังสามารถตรวจวินิจฉัยได้อีก คือ

1. การตรวจหาไอโอดีนที่ถูกขับออกมาในปัสสาวะ 24 ชั่วโมง
2. การวัดการดักจับ โดยวิธีกัมมันตรังสี
3. การตรวจหาระดับของฮอร์โมนในเลือด
4. การหาธัยรอยด์สติมูเลตติ้งฮอร์โมน (thyroid stimulating hormone, TSH)

การแบ่งระดับคอพอก

การแบ่งระดับคอพอกจากโตน้อยไปหาโตมาก ตามข้อ เสนอขององค์การอนามัยโลก ซึ่ง ได้จัดกรองใน เด็กนักเรียนประถมศึกษาในขณะนี้โดยการคลำ (กองโภชนาการ 2520:6-9)

ระยะ 0 หมายถึง ขนาดปกติ ไม่มีคอพอก คลำไม่พบก้อน

ระยะ 1 A หมายถึง ระยะ เริ่มโตมองไม่เห็นแม้อยู่ในตำแหน่งคอ เมื่อสัมผัสกลับ ต่อมัยรอยดจะโตกว่าข้อปลายนิ้วหัวแม่มือผู้รับการตรวจ

ระยะ 1 B หมายถึง เริ่มมองเห็นชัดโดยเฉพาะด้านข้าง แขนงคอคล้ายพบต่อมฉัย
รอยด์โตกว่าข้อปลายนิ้วหัวแม่มือ บางรายเป็นเม็ดหรือก้อนร่วมด้วย

ระยะ 2 ระยะนี้มองเห็นได้ชัดในท่าคอตรงธรรมดา ถ้าคลำจะพบกลับต่อมฉัยรอยด์โตขึ้น

ระยะ 3 ระยะนี้มองเห็นได้ทันทีในระยะเกิน 5 เมตร อาจเป็นก้อนเรียบ หรือ ปุ่มป่าหลายก้อน

ระยะ 4 หมายถึง คอพอกโตมเหีมา ทำให้หายใจและกลืนลำบากได้

การป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน

กองโภชนาการยังได้กำหนดกลยุทธ์ในการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนดังนี้

1. มาตรการระยะยาว จะมุ่งเน้นในการรณรงค์โภชนศึกษาในพื้นที่เสี่ยงต่อการขาดไอโอดีนให้ครอบคลุมเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม (KAP) ส่งเสริมให้ประชาชนหันมาบริโภคเกลืออนามัย หรือ เสริมไอโอดีนในน้ำปลาควบคุมไปกับการใช้ยาเม็ดไอโอดีนและการส่งเสริมน้ำดื่มไอโอดีน โดยการสนับสนุนของกองโภชนาการผ่านสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

1.1 น้ำเสริมไอโอดีน ซึ่งใช้เป็นมาตรการสำหรับสกัดกั้นการระบาดของโรคขาดสารไอโอดีน เป็นกิจกรรมที่ง่ายและรวดเร็ว ด้วยการใส่สารละลายไอโอดีนเข้มข้นหยดลงในน้ำดื่มโดยมีอัตราส่วนที่แน่นอนคือ 2 หยดต่อน้ำดื่ม 10 ลิตร วิธีการนี้ได้พัฒนาขึ้นจากการค้นคว้าของ ศาสตราจารย์นายแพทย์ร่มไทร สุวรรณิก ซึ่งเป็นผู้คิดค้นค้นคว้าวิธีการที่จะควบคุมโรคนี้อย่างจริงจังต่อเนื่องมาเป็นเวลา 30 ปีกว่า เป้าหมายสำคัญของมาตรการนี้คือ เด็กนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งสามารถถูกกำหนดให้ดื่มน้ำในโรงเรียนอย่างน้อยวันละ 1 แก้วหรือ 200 ซีซี. ได้ไอโอดีน

ประมาณ 40 ไมโครกรัมแล้วกลับไปตีพิมพ์ที่บ้านก็จะทำให้ได้สารไอโอดีนเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย วิธีการนี้สามารถกระตุ้นให้เด็กได้รับผลิตภัณฑ์โดยผลิตภัณฑ์เวกกันหยุดสารละลายในน้ำดื่มนอกจากนี้ เด็กจะสามารถนำเอาวิธีการเช่นนี้ไปเผยแพร่และปฏิบัติในครัวเรือน โดยจะได้รับการสนับสนุนสารละลายไอโอดีนจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในเขตรับผิดชอบ(กองโภชนาการ 2535:11-13)

1.2 เกลือเสริมไอโอดีน หลังจากที่มีการสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการผลิตเกลือเสริมไอโอดีนขึ้นตั้งแต่ปี 2508 ก็ได้มีการขยายการสนับสนุนออกไปทุกท้องถิ่น ทุกภาค โดยมีการสนับสนุนสารโปตัสเซียมไอโอเดตสำหรับผสมลงในเกลือแกง โดยมุ่งถึงมาตรการระยะยาวที่จะส่งเสริมให้ประชาชนบริโภคเกลืออนามัยเป็นปกติ สม่่าเสมอและต่อเนื่อง เนื่องจากเกลือสามารถเป็นสื่อในการนำไอโอดีนไปสู่ประชาชนได้อย่างมั่นคงถาวร และสามารถครอบคลุมพื้นที่ที่มีอัตราเสี่ยงของโรคได้เพราะเกลือเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนครัวเรือนต้องใช้ในการปรุงอาหาร ทั้งนี้เกลือเสริมไอโอดีนจะมีอัตราของไอโอดีนอยู่ 80 ส่วน ต่อเกลือ 1 ล้านส่วน

1.3 น้ำปลาเสริมไอโอดีน เป็นอีกวิธีหนึ่งซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันโดยใช้อัตราส่วนสารละลายไอโอดีน 6 มก. ในน้ำปลา 1 ขวด (750 มิลลิลิตร) ขณะนี้การใช้ น้ำปลาเสริมไอโอดีนกระจายไปในบางพื้นที่แล้ว (ไพจิตร ปวบุตร 2535:6)

2. มาตรการระยะสั้น เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนกลุ่มเสี่ยงขาดสารไอโอดีน แรงสนับสนุนให้ได้รับปริมาณไอโอดีนเพียงพอต่อร่างกาย โดยการส่งเสริมให้ดื่ม น้ำเสริมไอโอดีนให้ครอบคลุมทุกหลังคาเรือนและทุกโรงเรียน เนื่องจากการเสริมไอโอดีนในสัดส่วนที่พอดีกับความต้องการของร่างกายเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดในช่วงเวลาอันสั้นภายในไม่เกิน 2-3 ปี เพราะสะดวกในการเตรียมขนส่ง ราคาถูก และง่ายในการปฏิบัติ

2.1 ยาเม็ดไอโอดีน เป็นกรรมวิธีการที่ใช้ในประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกลและมีการระบาดรุนแรง ซึ่งการกระจายของน้ำและเกลือเสริมไอโอดีนยังไม่ถึง ขนาดของยาเม็ดไอโอดีน 200 มิลลิกรัม/แคปซูล จะทำให้มีระดับไอโอดีนอยู่ในร่างกายประมาณ 6 เดือนถึง 1 ปี การใช้ยาเม็ดไอโอดีนเป็นมาตรการชั่วคราวเท่านั้น(กองโภชนาการ 2534:14) เมื่อสามารถในการกระจายน้ำและเกลือเสริมไอโอดีนครอบคลุมทั้งหมดแล้ว ความจำเป็นของยาเม็ดไอโอดีนก็จะมีน้อยลง การใช้ยาเม็ดไอโอดีนสำหรับรับประทานนี้จะสามารถดูดซึมเข้าสู่ระบบการไหลเวียนของโลหิต บางส่วนจะเข้าสู่ต่อมธัยรอยด์โดยตรง บางส่วนจะถูกสะสมไว้ในไขมัน และบางส่วนจะถูกขับออกจากร่างกาย

2.2 ยาฉีดไอโอดีน (iodined oil by injection) มีลักษณะเป็นน้ำมัน ใช้นิดเข้ากล้ามเนื้อบริเวณต้นขาและแขน ขนาดปกติ 1 ซี.ซี. มีตัวยาไอโอดีนอยู่ 480 มิลลิกรัม โดยไอโอดีนขนาดนี้จะเก็บสะสมอยู่ในกล้ามเนื้อและไขมันในร่างกาย และจะค่อย ๆ ปล่อยเข้าสู่ระบบไหลเวียนของเลือดและสู่ต่อม thyroid เพื่อผลิตฮอร์โมนด้วยรอยต่อต่อไป ปัจจุบันไม่นิยมใช้แล้ว (กองโภชนาการ 2531:17)

3. สำหรับพื้นที่พิเศษได้แก่ พื้นที่ที่มีอุบัติการณ์สูงเกินร้อยละ 20 พื้นที่ภูเขาอันตราย การคมนาคมลำบาก โดยเฉพาะกลุ่มชาวเขาเป็นปัญหาและยากต่อการควบคุม ป้องกัน จึงเน้นให้ใช้ยาเม็ดเสริมไอโอดีนควบคู่ไปกับการรณรงค์ให้โภชนศึกษา และการให้เสริมไอโอดีนในน้ำดื่ม โดยเน้นในกลุ่มนักเรียน หญิงวัยเจริญพันธุ์ และหญิงมีครรภ์

ในเมืองไทยปัจจุบันจะป้องกันโดยวิธีแรกคือการเสริมน้ำไอโอดีนเข้มข้นในน้ำดื่ม เกลือน้ำปลา ซีอิ๊ว และส่งเสริมให้ประชาชนใช้เกลืออนามัย รับประทานอาหารทะเลที่หาได้ในท้องถิ่น ตามความเหมาะสม (จรัล สามีขัติ 2533:9) และจากการดำเนินงานที่ผ่านมาสามารถควบคุมและป้องกันโรคนี้ได้มาก พบว่าอัตราการป่วยเป็นคอพอกในเด็กนักเรียนลดลงเรื่อยๆ ในแผนพัฒนาฉบับที่ 7 จึงได้มีแนวทางดำเนินงานต่อไปดังนี้ (ไพจิตร ปะบุตร อ่างใน กองโภชนาการ 2535:7-10)

1. ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนแห่งชาติขึ้น โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์ประธานและคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการระดับผู้บริหาร จากหลาย ๆ กระทรวงและทบวงมหาวิทยาลัยร่วมด้วย

2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากกระทรวงต่าง ๆ ร่วมมือกันผลิตจำหน่าย กระจายและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เกลือเสริมไอโอดีนแก่ประชาชนให้ทั่วถึง โดยมุ่งเน้นให้เพียงพอในแหล่งระบาดของโรคก่อน

3. ขยายการสำรวจโรคขาดสารไอโอดีนให้ครอบคลุมพื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นในพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกับพื้นที่ระบาด รวมทั้งสนับสนุนการฝึกอบรมและสิ่งสนับสนุนที่จำเป็นต่าง ๆ ต่อพื้นที่ที่พบว่า เป็นแหล่งระบาดใหม่

4. จัดให้มีระบบการเฝ้าระวังและติดตามการดำเนินงานป้องกันวิธีต่างๆ โดยใช้แบบฟอร์มการนิเทศ ติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอโดยเจ้าหน้าที่ทุกระดับ พร้อมทั้งเร่งรัดให้

มีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนทุกรูปแบบ โดยความร่วมมือของภาคเอกชน และภาครัฐบาลในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. พัฒนาประสิทธิภาพการตรวจคอพอก โดยใช้เครื่องตรวจคอพอกด้วยคลื่นความถี่สูง (ultrasound) ซึ่งจะช่วยในการวินิจฉัยระดับของคอพอกให้แม่นยำและเที่ยงตรงมากขึ้นและเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพการเฝ้าระวังและตรวจเช็คกับการตรวจคอพอกโดยวิธีใช้มือคลำ ให้ได้สถิติที่แน่นอนมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งมีการพัฒนาระบบการติดตามผลการดำเนินงานโดยใช้ห้องปฏิบัติการไอโอดีนในการตรวจคัดกรอง (screening) เช่น การตรวจภาวะธัยรอยด์ซอร์โมนต่ำในทารกแรกเกิดให้สะดวกและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นโดยการใช้กระดาษกรองชนิดพิเศษหยดเลือดจากสายรกของทารกแรกเกิดใส่ลงใบทิ้งไว้ให้แห้งแล้วส่งตรวจห้องปฏิบัติการที่อยู่ใกล้ เคียงได้

การรักษาโรคขาดสารไอโอดีน

1. การให้ไอโอดีนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง ที่ลดน้อยอย่างสม่ำเสมอ โดยให้รวมไปกับอาหาร โดยมากเสริมลงในเกลือ หรือน้ำดื่มซึ่งคนเราต้องรับประทานเป็นประจำทุกวันอยู่แล้ว จากการศึกษาของ นายแพทย์ร่วมไท สุวรรณิก (2530:1-10) พบว่าภาวะการขาดสารไอโอดีนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีไม่ต่ำกว่า 2 ล้านคนส่วนใหญ่มีอาการเหนื่อยชา เป็นไข้ บางคนต่อมโตมากจนกดทางเดินอาหารและทางเดินหายใจ ทำให้กินและหายใจลำบาก จำเป็นต้องผ่าตัด เนื่องจากได้รับประทานไอโอดีนในน้ำปลาและเกลือไม่เพียงพอ จากการศึกษาเสริมไอโอดีนในเกลือที่จังหวัดแพร่สามารถลดอัตราโรคขาดสารไอโอดีนในนักเรียนอายุ 5-14 ปี เหลือครึ่งหนึ่งในระยะ 3 ปี และหมดไปในระยะ 6 ปี ซึ่งจะเห็นได้ว่าไอโอดีนที่เสริมในเกลือและน้ำปลา มีผลต่อการแก้ไขให้ภาวะคอพอกได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเป็นคอพอกในระยะเริ่มแรก

2. การให้ไอโอดีนมาก ๆ ทีเดียว ป้องกันไปได้หลายปี โดยไม่ต้องกินบ่อย ๆ คือให้กินหรือฉีดน้ำมันเข้ากล้ามเนื้อจะได้ไอโอดีนซึ่งค่อย ๆ ปลดปล่อยออกมาอย่างช้า ๆ ในร่างกายได้แก่

- ยาฉีด (iodined oil by injection) สำหรับคุมการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ใช้ฉีดเข้ากล้ามเนื้อบริเวณต้นขา และแขน ขนาดปกติ 1 ซีซี มีตัวยา 480 มิลลิกรัม ไอโอดีนจะเก็บสะสมอยู่ในกล้ามเนื้อและไขมันในร่างกาย และจะค่อย ๆ ปล่อยเข้าสู่ระบบไหล

เวียนของ เลือดและส่ต่อมด้วยรอยด่ เพื่อผลิตฮอร์โมนด้วยรอยด่ต่อไป สามารถควบคุมไอโอดีนในร่าง กายประมาณ 2 ปี

- ยาเม็ด เสริมไอโอดีนสำหรับกิน จะดูดซึมเข้าสู่ระบบการไหลเวียนของโลหิต บาง ส่วนจะเข้าสู่ต่อมด้วยรอยด่โดยตรง บางส่วนจะถูกสะสมไว้ในไขมัน และบางส่วนจะถูกขับออกจาก ร่างกาย ยาเม็ดเสริมไอโอดีน 1 แคปซูล จะมีปริมาณของไอโอดีน 200 มิลลิกรัม จะสามารถ ควบคุมให้ร่างกายได้รับปริมาณไอโอดีนเพียงพอประมาณ 6 เดือน ถึง 1 ปี

3. ในรายที่มีภาวะคอพอกโตมาากๆ ซึ่งจะมีผลต่อทางเดินอาหารและทางเดินหายใจ ทำให้คลื่นหรือหายใจลำบาก ส่วนใหญ่แพทย์มักจะทำการผ่าตัดให้

วิธีการเตรียมน้ำไอโอดีนเข้มข้น (ขวดเดี่ยว)

1. ตวงผงโปดัสเซียมไอโอเดต 2 ฝา (ขวดพลาสติก 60 ซีซี) หรือชั่งให้ได้น้ำหนัก 24 กรัม
2. เตรียมน้ำต้มสุกที่เย็นแล้ว 1 ขวดแม่โงง หรือขวดน้ำปลา
3. ผสมผงโปดัสเซียมลงในน้ำต้มสุกในขวด เขย่าจนเข้ากัน แล้วจะได้น้ำไอโอดีนเข้มข้น 20,000 ไมโครกรัม/ซีซี (20 หยด/ซีซี. หรือ 1 หยด = 1000 ไมโครกรัม)
4. แบ่งน้ำไอโอดีนเข้มข้นใส่ขวดพลาสติก (ขวดเดี่ยว) ที่มีปริมาตรเท่ากับ 30 ซีซี. มีฝาจุกยาง

วิธีการผสมหรือเสริมน้ำไอโอดีน

ผสมในน้ำดื่มที่บ้าน ใช้ไอโอดีนเข้มข้น 2 หยดต่อน้ำ 10 ลิตร หรือ 13 ขวดแม่โงง (200 ไมโครกรัม/ลิตร) ต้มได้ตามปกติ เมื่อจะผสมใหม่ควรเททิ้ง แล้วผสมตามสูตรเดิม

ผสมในน้ำดื่มที่โรงเรียนใช้ไอโอดีนเข้มข้น 2 หยด ต่อน้ำ 10 ลิตร (สำหรับนักเรียน 100 คน) ให้ดื่มคนละ 1 แก้ว (200 ซีซี.) หลังรับประทานอาหารกลางวัน

ผสมในน้ำปลา ใช้ไอโอดีนเข้มข้น 6 หยดต่อน้ำปลา (750 ซีซี.) 1 ขวด ใช้ตามปกติ จะได้อิโอดีน 80 ไมโครกรัมต่อน้ำปลา 10 ซีซี

ผสมในเกลือใช้ไอโอดีนเข้มข้น 15 ซีซี. ต่อเกลือ 6 กิโลกรัม ใช้ที่ฉีดน้ำพ่นแล้วใช้
ไม่พ่ายคนให้ทั่ว ภาชนะในการเตรียมใช้ภาชนะที่เป็นพลาสติก ไม่ควรใช้โลหะเพราะจะทำให้
เปลี่ยนสีได้

วิธีทดสอบไอโอดีนโดยใช้ขวดคู่

ขวดแฝดใช้เป็นเครื่องมือตรวจจำนวนไอโอดีนในเกลือ หรือในน้ำที่สะดวกและง่ายที่สุด
(instant kit) ไม่จำเป็นต้องใช้หลอดทดลอง สามารถใช้น้ำหรือเกลือใส่ซองพลาสติกหรือ
ภาชนะเล็กมาประมาณหนึ่งช้อนชา หรือใช้น้ำประมาณ 5 ซีซี. แล้วหยดกรดและแบ่งจากขวดแฝด
อย่างละ 1 หยดเท่านั้น ถ้าน้ำดื่มที่มีไอโอดีน จะมีสีฟ้าอ่อน หรือถ้าเป็นเกลือเสริมไอโอดีน ก็
จะได้สีน้ำเงินดำทันที

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพ

ปัจจัย หมายถึง สาเหตุที่สนับสนุนหรือสิ่งที่กระตุ้นทำให้เกิดแรงจูงใจในตัวบุคคลให้เกิด
พฤติกรรมหรือกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อเป็นการทำให้ตนได้มาในสิ่งที่ต้องการ ได้แก่

ปัจจัยด้านความรู้

ความรู้ (knowledge) เป็นความจำได้ นึกได้ ซึ่งจะไม่ได้ใช้กระบวนการของการ
ใช้ความคิดซับซ้อน เป็นการพัฒนาขั้นต่ำสุดคือให้เพียงแต่รู้หรือจำในเรื่องต่างๆ เช่น บุคคล สถานที่
เวลา ระเบียบแบบแผนต่างๆ รวมทั้งหลักการ ทฤษฎีความรู้ที่เป็นนามธรรม ความรู้เป็นพฤติกรรม
ขั้นต้นซึ่งผู้เรียนจำได้ อาจจะได้จากการนึกหรือโดยการมองเห็น การได้ยิน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับ
คำจำกัดความ ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีแก้ปัญหา มาตรฐานต่างๆ (ประภาเพ็ญ
สุวรรณ, 2520:10-11) นอกจากนี้ ความรู้มีส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจ เกิดแรงจูงใจ
ที่จะปฏิบัติ และก่อให้เกิดความสามารถในการปฏิบัติ เนื่องจากการมีความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมจะ
ทำให้ทราบว่าจำเป็นต้องปฏิบัติอย่างไร และจะต้องปฏิบัติได้จริง ฉะนั้นความรู้และการปฏิบัติจึงมีความ
สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและต้องพึ่งพาอาศัยกัน การเสริมสร้างความรู้ก็จะช่วยเสริมสร้างพฤติกรรม

การปฏิบัติด้วยเสมอ ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม เมื่อบุคคลมีความรู้ก็จะสนใจ เห็นคุณค่าและประโยชน์ที่ตนจะนำไปปฏิบัติได้ ก็จะตีความออกมาเป็นความเชื่อ และจดจำสิ่งรับรู้ไว้ของตนเอง แล้วให้คุณค่า มีทัศนคติที่ติดต่อกับเรื่องนั้น ๆ สิ่งที่กระทบหรือสิ่งเร้าที่ได้รับอาจมีความคล้ายคลึงกันจะมีผลในการปฏิบัติต่อไปตามทัศนะของบลูม (สฺวรงค์ โค้วตระกูล 2533:96) ว่าจะต้องมีความรู้ ความจำ ความเข้าใจในสิ่งเหล่านั้นได้แล้วก็จะนำไปใช้ สามารถนำเอาประสบการณ์มาใช้ และวิเคราะห์แยกแยะในส่วนต่างๆ แล้วนำมาสังเคราะห์ให้เป็นเรื่องเดียวกันดีราคาอย่างมีหลักเกณฑ์ มาตัดสินใจว่า สิ่งไหนดีไม่ดียังไงบ้าง ความรู้เกี่ยวกับโรค ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุ อากาศ การป้องกันและการรักษาโรคขาดสารไอโอดีน รวมไปถึงความรู้ในเรื่องปัจจัยอื่นๆ ที่อาจเป็นสาเหตุให้เกิดโรคคอพอกได้ ผลของการขาดสาร วิธีการเสริมไอโอดีนเพิ่มขึ้นในน้ำดื่มและน้ำปลา นักเรียนมีความรู้ที่นำไปปฏิบัติอย่างไร เช่น การเลือกซื้อเกลืออนามัยด้วย

ปัจจัยด้านความเชื่อ (belief) เป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เมื่อบุคคลเกิดความสนใจ มีความรู้สึก หรือมีท่าทีว่าชอบ-ไม่ชอบ มีการให้คุณค่า การรับ-การเปลี่ยน ปรับปรุงค่านิยมที่ยึดถือกันอยู่ ซึ่งเกิดภายในจิตใจของบุคคล ก็จะมั่นใจในสิ่งเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือปรากฏการณ์ แล้วให้ความไว้วางใจเชื่อใจ (บุษยมาส สินสุประภา 2534:4) ซึ่งพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลจะขึ้นอยู่กับหลักความเชื่ออื่นๆ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องสาเหตุ ความเชื่อในการป้องกันโรค หรือความเชื่อต่อการปฏิบัติตนตามคำแนะนำหรือบุคคลใกล้ชิด ซึ่งอาจกล่าวถึงความเชื่อที่มีต่อโรคขาดสารไอโอดีนดังนี้

ความเชื่อต่อสาเหตุของการเกิดโรคขาดสารไอโอดีนของชาวบ้านว่า ดันเดิน หรือ มะเหนียง ซึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่ขึ้นตามลำธาร รากต้นเต็งที่ผ่านลำธารหรือบ่อน้ำ เป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคคอพอก นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ อีก เช่น การเบ่งของแม่ขณะคลอด หรือการลักขโมยของคนอื่นกินทำให้ไปจุก เป็นก้อนที่คอ จึงเกิดคอพอกขึ้นมาได้ ในแง่ของการป้องกันและการรักษาโรคก็เชื่อว่าสมุนไพรหรือน้ำมนต์ของผู้ที่มีคาถา เวทย์มนต์สามารถป้องกันได้ บางคนก็เชื่อในเรื่องของการไม่ก่อกรรมทำเวรกับคนอื่น ๆ แม้แต่การรักษาบางคนก็เชื่อว่าจะใช้ไม้ตีพริกของแม่หม้ายตำเบาหรือใช้ดีเกลือทาาก็จะหายได้ แต่ก็มีหลายคนก็เชื่อว่า การรับประทานอาหารทะเล หรือใช้เกลืออนามัยอย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็นการป้องกันและรักษาโรคขาดสารไอโอดีนในระยะเริ่มแรกได้ เพราะเชื่อว่าสารไอโอดีนเป็นสาเหตุของการเกิดโรคคอพอก

ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง ปัจจัยเอื้ออำนวยให้พฤติกรรมนั้น ๆ เป็นไปได้ หรือ เกิดขึ้นได้ ซึ่งปัจจัยนี้จะ เป็นแรงจูงใจหรือบันดาลใจให้พฤติกรรมนั้น ๆ เกิดเป็นจริง ปัจจัยสนับสนุนนี้ประกอบ ด้วยทักษะและแหล่งทรัพยากรที่จำเป็นต่อการทำให้เกิดพฤติกรรม ปัจจัยสนับสนุนมัก เกี่ยวข้องกับ เรื่องของทรัพยากรที่มีอยู่และการเข้าถึงทรัพยากร (Green, Lawrence W. et. al. 1980: 75) จากทฤษฎีการรับรู้ทางสังคม (theories of social perception) การรับรู้ทางสังคม เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเข้าใจบุคคลที่อยู่รอบตัวเรา การรับรู้ทางสังคมนับว่ามีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของบุคคลอย่างมาก เมื่อบุคคลได้รับรู้ทางสังคมมาอย่างไร ก็มักจะแสดงพฤติกรรม ที่สอดคล้องไปกับการรับรู้ทางสังคมในชีวิตประจำวัน เราต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลรอบตัวเราเป็น จำนวนมากได้แก่บุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้องและเพื่อนๆ ครู คนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเราก็จะมี พฤติกรรมและการแสดงออกโดยวิธีต่าง ๆ เช่น การพูด กิริยา ท่าทาง การสัมผัสกับบุคคล จึง เกิดการรับรู้ทางสังคมขึ้น การรับรู้นี้จะ เป็นพื้นฐานของความร่วมมือในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งส่วนตัว ส่วนรวม และสังคม

จากทฤษฎีการรับรู้ทางสังคมที่ว่าคนที่คนจะมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับอำนาจ และอิทธิพลทางสังคมเป็นตัวกำหนด ดังนั้นนักเรียนย่อมมีพฤติกรรมในการปฏิบัติตนตามสิ่งที่ได้รับ การสนับสนุนและการเสริมจากบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนม มีความสะดวกในการที่จะสื่อสารข่าวสารหรือข้อความ รวมทั้งการยอมรับทางสังคมที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ ตลอดจนการยอมรับในอำนาจโดย ธรรมชาติและผู้ชำนาญการ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทที่จะให้การสนับสนุนหรือ การเสริมให้นักเรียนมีการปฏิบัติตัวตามคำแนะนำชักชวนได้อย่างถูกต้อง การสนับสนุนเพื่อการ ปฏิบัติตนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ได้แก่ การสนับสนุนข้อมูลข่าวสารเพื่อเป็นการเสริม ทักษะ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน เช่น เอกสาร แผ่นพับ ภาพ พลิ๊ก โปสเตอร์ ดนตรี เทป

การสนับสนุนเพื่อการปฏิบัติตนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ได้แก่ การสนับสนุน เครื่องมือที่จะใช้ในการเสริมน้ำไอโอดีนเช่น ขวดเตี้ยว ผงโปดัสเซียมไอโอดेट อย่างน้อยทุก หลังคาเรือนจะต้องมีขวดเตี้ยวไว้สำหรับหยดน้ำเสริมไอโอดีนอย่างสม่ำเสมอและควรมีการบริการ น้ำไอโอดีน เข้มข้นไว้ให้ดื่มได้ทุกครั้งเมื่อหมด โดยเฉพาะบ้าน อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน) หรือกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน และการสนับสนุนข้อมูลข่าวสารเพื่อเป็นการ

เสริมทักษะและความรู้ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน เช่น เอกสาร แผ่นพับ ภาพพลิก โปสเตอร์ ดนตรี วิทยุ อย่างน้อยหมู่บ้านควรมีได้รับทุกเดือน

ปัจจัยเสริม หมายถึง ปัจจัยที่แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมนั้นได้รับการสนับสนุน แหล่งการเสริม เหล่านี้จะแตกต่างกันไปขึ้นกับวัตถุประสงค์และชนิดของโครงการนั้นๆ การเสริมแรงอาจจะเป็นในทางบวกหรือทางลบก็ขึ้นอยู่กับทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบางคนก็จะมีอิทธิพลต่อการทำให้เกิดพฤติกรรมนั้น ๆ มากกว่าคนอื่น ๆ ปัจจัยเสริมในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้หมายถึง การให้คำแนะนำ ติดตาม นิเทศ จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งจะต้องมาออกบริการอนามัยโรงเรียนอยู่แล้วอย่างน้อยเดือนละครั้งยังรวมไปถึงครู โดยเฉพาะครูอนามัยที่ต้องติดตามผู้นำนักเรียนทุกวัน ให้บริการน้ำดื่ม เสริมไอโอดีนแก่นักเรียนหลังอาหารกลางวัน หรือแม้แต่พ่อแม่ผู้ปกครองที่อยู่ใกล้ชิดตลอดจนการสังเกตให้การดูแลเอาใจใส่ เรื่องอาหารของนักเรียนทุกวันด้วย นอกจากนี้ยังหมายถึงการกระตุ้น เตือนและชักชวนจากเพื่อนที่เป็นผู้นำนักเรียนซึ่งจะต้องมีหน้าที่กระตุ้น เตือนและบริการน้ำดื่ม เสริมไอโอดีนทุกวันด้วย ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้ในเรื่องของโรคขาดสารไอโอดีนด้วย

ปัจจัยด้านประชากร

เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล หมายถึงความแตกต่างทางลักษณะ และคุณสมบัติต่างๆ ระหว่างบุคคลสองคนขึ้นไป ความแตกต่างนี้อาจเป็นความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม หรือความคิด สรีระศาสตร์ หรือความแตกต่างชนิดอื่น ๆ เช่น ความแตกต่างของเพศ อายุ อาชีพ รายได้ และระดับการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้อาจมีผลจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด และจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเสมอ โดยจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม ความแตกต่างระหว่างเพศคือ ผู้หญิงและผู้ชายแตกต่างกันทางสรีรวิทยาหรือร่างกาย พฤติกรรมของผู้หญิงและผู้ชายขึ้นกับสังคมและวัฒนธรรม บางวัฒนธรรมผู้ชายเก่งกว่าผู้หญิงทุกด้าน บางวัฒนธรรมผู้หญิงมีความสามารถทำทุกอย่างได้เหมือนผู้ชาย แมคโคบีและแจ๊คสันพบว่าผู้ชายมีความสามารถทางการจำรูปทรงสิ่งของ คณิตศาสตร์ และมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าผู้หญิง (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2533:104-105)

พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง พฤติกรรมการเจ็บป่วย (illness behavior) เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัจจัยบางสิ่งบางอย่างเช่น ความเจ็บป่วย ความไม่สบายกายหรือใจ มีความผิดปกติเกิดขึ้น เป็นการตอบสนองต่อความหมายของการเบี่ยงเบนทางร่างกายและจิตใจที่บุคคลอื่น มีให้บุคคลนั้นเข้าใจว่าเป็นสภาพของการไร้ความสามารถ ยังหมายถึงการกระทำลงไปเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วยที่บุคคลได้ตระหนักหรือรับรู้ แล้วหาวิธีทำให้ตนเองหายจากอาการเจ็บป่วยหรือไม่สบาย ซึ่งอาจจะโดยการไปพบแพทย์ ไปซื้อยามากินเอง หรือปล่อยให้หายเองโดยการบำรุงร่างกาย หรือการออกกำลังกาย เป็นต้น ส่วนใหญ่มักจะใช้ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มาจากสังคมที่บุคคลสัมผัสอยู่

พฤติกรรมอนามัย (health behavior) เป็นพฤติกรรมด้านการส่งเสริมและป้องกันสุขภาพอนามัยของบุคคล เพื่อการบำรุงรักษาสุขภาพของตนเองให้แข็งแรงอยู่เสมอ ป้องกันไม่ให้เจ็บป่วย พฤติกรรมอนามัยจะมุ่งเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ซึ่งต้องนำแนวคิดเกี่ยวกับโรคและการป้องกันโรค หรือการเกิดภาวะไม่สมบูรณ์ของร่างกายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จะเห็นว่าการระบวนการเกิดโรคหรือการเกิดภาวะไม่สมบูรณ์ของร่างกายส่วนใหญ่มักจะต้องมีสาเหตุจากตัวบุคคล สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและตัวสาเหตุของโรค ดังนั้นการที่บุคคลจะเกิดโรคได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตนในการป้องกันโรคของบุคคลนั้น เป็นสำคัญ และเมื่อเป็นโรคแล้วจะหนีหายจากโรคได้ บุคคลนั้นก็ต้องปฏิบัติตนอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงจะทำให้หายจากโรคนั้นได้ (ประกาเพ็ญ สุวรรณ, 2526: 12) ซึ่งการปฏิบัติตัวนั้นมีความรู้ ความเชื่อและทัศนคติเป็นส่วนประกอบ เพื่อนำไปสู่แรงจูงใจ (motive) ให้เกิดการกระทำอย่างที่ได้แสดงออกและสังเกตได้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ

พฤติกรรมการปฏิบัติ (practice behavior) เป็นการใช้ความสามารถที่แสดงออก และสังเกตได้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ พฤติกรรมเหล่านี้เป็นการใช้ความสามารถที่แสดงออกทางร่างกายหรือพฤติกรรมที่แสดงออกและสังเกตได้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ หรืออาจจะเป็นพฤติกรรมที่ล่าช้า คือบุคคลไม่ได้ปฏิบัติทันทีแต่คาดคะเนว่าอาจจะปฏิบัติในโอกาสต่อไป พฤติกรรมการแสดงออกนี้เป็นพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่เป็นเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งจะต้องอาศัยพฤติกรรมด้านความรู้และทัศนคติเป็นส่วนประกอบ พฤติกรรมด้านนี้ เมื่อแสดงออกมาแล้วสามารถประเมินได้ง่าย แต่กระบวนการใน

การจะก่อให้เกิดพฤติกรรมนี้จะต้องอาศัยระยะเวลา และการตัดสินใจหลายขั้นตอน ซ้ำเป็นปัญหาของการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านการศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมการป้องกันโรค (preventive behavior) ซึ่งเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละบุคคล บุคคลที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพและป้องกันไม่ให้เกิดโรค (ประกาเพ็ญ สุวรรณ, 2526:29) พฤติกรรมสุขภาพจะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันตลอด 24 ชั่วโมง เช่น เมื่อบุคคลเกิดความมั่นใจว่าการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือบุคคลใกล้ชิดว่าการดื่มน้ำเสริมไอโอดีน การรับประทานอาหารทะเล การบริโภคเกลืออนามัยหรือน้ำปลาเสริมไอโอดีนอย่างสม่ำเสมอ และจะเป็นการป้องกันการเกิดโรคขาดสารไอโอดีนได้ หรือทำให้คนที่ เป็นคอพอกในระยะ เริ่มแรกหายได้จึงปฏิบัติตามสม่ำเสมอ ดังนั้นพฤติกรรมการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน เป็นพฤติกรรมการประพฤติดหรือปฏิบัติของบุคคล เพื่อที่จะส่งเสริมให้คนมีสุขภาพแข็งแรงมีปริมาณสารไอโอดีนในร่างกายไม่ให้เกิดโรคคอพอก พฤติกรรมเหล่านี้เป็นผลมาจากการรับรู้หรือการเรียนรู้มาก่อน ซึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือปฏิกิริยาตอบสนอง เมื่อบุคคลได้รับประสบการณ์

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรคขาดสารไอโอดีนที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ก็จะศึกษาเชิงสำรวจการเกิดการระบาดของโรค การทดลองใช้เกลืออนามัย การเสริมไอโอดีนในน้ำดื่มและการใช้ยาเม็ดไอโอดีน ป้องกันและควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน สำหรับการศึกษาถึงความรู้ ความเชื่อ ทักษะคิด และการปฏิบัติต่อการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนก็มีบ้าง ส่วนใหญ่ศึกษาทางภาคเหนือ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ในการเกิดและการระบาดของโรคขาดสารไอโอดีนนั้นนายแพทย์ร่วมไท สุวรรณิก และคณะ (2526:82) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของโรคขาดสารไอโอดีนกับพื้นที่พบว่าหมู่บ้านสาธาบรรพตในอำเภอเชียงดาว และบ้านศิลาเพชร อำเภอปัว จังหวัดน่านซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีถนนตัดผ่านแต่ก็ยังพบอัตราคอพอกอยู่ในระดับสูง จึงได้ทำการศึกษาพื้นที่ในจังหวัดอุดรติดัดเมื่อปี 2527 ก็พบว่าการระบาดของโรคคอพอกในนักเรียนต่างกันคือ หมู่บ้านหัวดงพบร้อยละ 54.8 แต่หมู่บ้านห้วยใต้พบ

ร้อยละ 81.1 ขณะที่ทั้งสองหมู่บ้านมีถนนตัดผ่านทั้งคู่ แต่การศึกษาเชิงสำรวจของ จาคอบส์ บี.บี. (Jacobs B.B. 1988:213-215) ได้ศึกษาไว้พบว่า โรคนี้มีความชุกสูงในหมู่บ้านชาวเขาภาคเหนือ ซึ่งมีการคมนาคมลำบาก เศรษฐกิจยากจน จะเห็นว่าสอดคล้องกับการศึกษาของนายแพทย์ ร่มไทร สุวรรณิก และคณะ (2508:364-371) ที่จังหวัดแพร่ พบว่าไอโอดีนในน้ำและดินของหมู่บ้านในเขตจังหวัดแพร่ มีปริมาณของไอโอดีนในน้ำและดินน้อยกว่าเขตพระนครและธนบุรี เท่ากับ 1:4 และ 1:7.5 ตามลำดับ และยังได้วิเคราะห์ในผักชนิดเดียวกันใน 2 แห่งนี้พบว่า ที่แพร่มีปริมาณน้อยกว่าในเขตพระนครและธนบุรีเป็น 1:6-16 เท่า ซึ่งแสดงถึงคุณภาพเหนือมีโอกาสเป็นโรคขาดสารไอโอดีนสูง ทั้งนี้ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เช่นเดียวกัน จากกองโภชนาการ ได้ตรวจหาอัตราคอพอกในเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา และตรวจหาระดับไอโอดีนในปัสสาวะที่จังหวัดหนองคาย ชัยภูมิ ศรีสะเกษ และจังหวัดกาญจนบุรี ก็พบอัตราคอพอกสูงถึงร้อยละ 25 (กองโภชนาการ 2534:13) และยังสนับสนุนผลการศึกษาของแพทย์หญิงอนงค์ นนทสุด กล่าวว่ามีลักษณะหมู่บ้านคอพอกมีลักษณะทาง เศรษฐกิจยากจน รายได้ประจำไม่มี มีอาชีพรับจ้างรายวัน ฤดูฝนถูกตัดขาดจากโลกภายนอก เนื่องจากการคมนาคมลำบาก มักมีหนูหนวกและมีภาวะทุพโภชนาการสูง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ วรินธร วัชรวิทย์สุนทร (2527:63-65) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของโรคขาดสารไอโอดีนกับพื้นที่พบว่า โรคขาดสารไอโอดีนพบมากในตำบลที่เป็นภูเขา มีความยากลำบากในการเดินทาง และมีสภาวะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการได้รับสารไอโอดีนในชีวิตประจำวันด้วย สำหรับลักษณะการกระจายของโรคนั้น วิไล นุญนประภา และคณะ (2533:43-53) ได้ศึกษาในนักศึกษาวิทยาลัยครู เชียงใหม่พบว่า พบในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย 9:1 ซึ่งสนับสนุนการศึกษาของกระทรวงสาธารณสุข (2531:18-21) ได้ศึกษาความรู้ ความเชื่อและพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดลำพูน น่าน แม่ฮ่องสอน และจังหวัดเลยก็พบว่า ในแต่ละชั่วอายุคนจะเป็นคอพอกเหมือนกันในแต่ละตระกูล และมักจะ เป็นในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และยังสอดคล้องกับการศึกษาของแพทย์หญิงอนงค์ นนทสุด พบว่าโรคนี้มีความสัมพันธ์กับเพศโดยเกิดในเพศหญิงมากกว่าชายประมาณ 2 เท่า (อารี วัลยะเสวี 2523:37) แต่จะขัดแย้งกับการศึกษาของ นายแพทย์ ร่มไทร สุวรรณิกและคณะ (2530:719-724) พบว่ามีคนที่ขาดสารไอโอดีนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่น้อยกว่า 2 ล้านคน โดยเป็นได้ทุกเพศทุกวัยในอัตราส่วนเท่า ๆ กันทั้งสองเพศ แต่เมื่อทำการศึกษาที่จังหวัดแพร่ ก็พบว่าอัตรา

เกิดโรคขาดสารไอโอดีนในหญิงมากกว่าชาย ถ้า เป็นมาก ๆ แต่ในเด็กนักเรียนหรือเด็กที่มีอายุ 3-7 เดือน ก็จะมีอัตราส่วนเท่าๆ กัน (วารินทร์ วัชรวิทย์สุนทร 2527:45)

การศึกษาโดยการให้เกลืออนาไมด์และเสริมไอโอดีนในน้ำดื่มควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ผู้ที่ให้การคุมและสนใจมากคือ นายแพทย์ร่วมไทร สุวรรณิก และคณะอ้างในสัพพัญญู (2527:27) ได้ทดลองใช้เกลือไอโอดีนควบคุมภาวะขาดไอโอดีน ภายหลังการให้เกลือ 3 ปี อัตราคอพอกลดลงครึ่งหนึ่ง 3 ปีต่อมาไม่มีคนเป็นคอพอกและหลังจากนั้นอีก 3 ปี กลับพบว่ามีคอพอกร้อยละ 41 ต่อมาจึงได้ทำการทดลองนำวิธีเสริมไอโอดีนในน้ำดื่มร่วมกับการใช้เกลือที่จังหวัดแพร่ และน่าน ภายหลังการทดลอง 1 ปี อัตราคอพอกลดลงจากร้อยละ 60.2 เหลือเพียงร้อยละ 10.5 ให้ผลเช่นเดียวกับการศึกษาในปี 2530 ศึกษาการให้เกลือไอโอดีนควบคุมภาวะโรคขาดสารไอโอดีน ภายหลังการให้เกลือ 1 ปี อัตราการเกิดคอพอกลดลงจากร้อยละ 60.2 เหลือเพียงร้อยละ 10.5 (สร้งค์ภรณ์ ดวงคำสวัสดิ์, 2534:39) ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของแลมเบอร์ก และคณะ (Lamberg, et al. 1981:205-209) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการให้เกลืออนาไมด์หรือเกลือไอโอดีนควบคุมภาวะการขาดไอโอดีน ในฟินแลนด์พบว่า ค่าไอโอดีนในปัสสาวะจาก 45 ไมโครกรัม เพิ่มขึ้นเป็น 250 ไมโครกรัม อัตราคอพอกในนักเรียนลดลงจากร้อยละ 15-30 เหลือเพียงร้อยละ 1-4 นอกจากการทดลองโดยการให้เกลืออนาไมด์แล้ว ก็ยังมีการใช้ยาเม็ดไอโอดีนหรือการเสริมไอโอดีนในน้ำดื่ม เช่น การศึกษาของมาเบอร์รี่ และคณะ (Marberly, et.al. 1981:1270-1272) ได้ทดลองเสริมไอโอดีนในน้ำดื่มบนหมู่เกาะซาราวัค มาเลเชีย ภายหลังการทดลอง 9 เดือน อัตราคอพอกในระดับมองเห็นได้ลดลงจากร้อยละ 61 เหลือเพียงร้อยละ 30 รวมทั้งมีค่าไอโอดีนในปัสสาวะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสควาตรีโต และคณะ (Squatrito et.al, 1986:368-375) ได้ศึกษาการป้องกันและการรักษาคอพอก โดยการเสริมไอโอดีนในน้ำดื่มของนักเรียนเมืองทรอยด์น่า (Troina) หมู่เกาะ ซิซิลี หลังจากทดลอง 15 เดือน ปริมาณไอโอดีนในปัสสาวะเพิ่มขึ้นจากเดิม 40.7 ± 2.6 มิลลิกรัม เป็น 81 ± 2.5 มิลลิกรัม จากนั้นอีก 4 ปี ก็พบว่าอัตราคอพอกลดลงจากร้อยละ 55 เหลือเพียงร้อยละ 6.1 และยังคงสอดคล้องกับการศึกษาของชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง และคณะ (2532:7) ได้ศึกษาความเป็นไปได้ของยาเม็ดไอโอดีน ก็พบว่ากลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นหญิงวัยเจริญพันธุ์ชาวไทย เหล่านี้ไม่มีอาการข้างเคียงของยา และยังมีค่าไอโอดีนในปัสสาวะสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับยาอย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับการศึกษาเรื่องความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ หรือการปฏิบัติตนในการป้องกันโรคก็มีผู้ศึกษาไว้มากพอสมควรดังนี้ วรินทร์ วัชรวิทย์สุนทร (2527:๑-ค, 66) ได้ศึกษาในเด็กนักเรียนจังหวัดอุดรธานี พบว่านักเรียนไม่มีความรู้และเข้าใจไม่ถูกต้องทั้งเรื่องสาเหตุ การป้องกันไม่ให้เกิดคอกพอก มีความเห็นว่าคอกพอกไม่ใช่เรื่องอันตรายและเป็นโรคที่ป้องกันไม่ได้อีกด้วย และผู้ปกครองนักเรียนมากถึงครึ่งหนึ่งที่ไม่มีความรู้และเข้าใจไม่ถูกต้องในเรื่องสาเหตุ และการป้องกันโรคและคิดว่าไม่สามารถป้องกันคอกพอกได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ ประวิทย์ สุขดี (2533:ค) ได้ศึกษาเฉพาะความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนเช่นกัน พบว่าส่วนใหญ่ไม่ทราบเรื่องอุบัติการณ์ สาเหตุ อาการ และการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนด้วยการบริโภคอาหารและน้ำเสริมไอโอดีนเลย ซึ่งเสนอแนะไว้ว่าควรมีการให้ความรู้คำแนะนำแก่นักเรียนและประชาชนทั่วไปก็จะ เป็นการให้ความรู้เพื่อเกิดทัศนคติที่ดีต่อโรคคอกพอกและมีการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง คล้ายกับการศึกษาของ รพีพรรณ ศิรินารถ (2533:ค-ง) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาในการป้องกันและควบคุมภาวะขาดสารไอโอดีนของนักเรียน พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีความรู้ ความเชื่อ และทัศนคติดีด่อน้ำเสริมไอโอดีนดีกว่ากลุ่มควบคุม และยังมีการดื่มน้ำเสริมไอโอดีนและ เสริมไอโอดีนในน้ำดื่มที่บ้านอย่างสม่ำเสมอ และใช้เกลืออนามัยปรุงอาหารด้วยซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของมีมอณรงค์ งามประภาส (2532:ก) ได้ทำการวิจัยถึงทดลองลักษณะเดียวกันพบว่า คะแนนความรู้ ทศนคติและการปฏิบัติ เพื่อการป้องกันโรค เพิ่มขึ้นหลังจากจัดโปรแกรมให้สุขศึกษาแล้วด้วย นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเบื้องต้นเรื่องความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมของประชาชนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนของกองโภชนาการ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ถูกต้อง แต่มีความเชื่อที่ผิดๆ ในเรื่องสาเหตุว่าเกิดจากการดื่มน้ำไม่สะอาดหรือกรรมพันธุ์บ้าง แต่ยังไม่ทราบความรุนแรงของโรค (กระทรวงสาธารณสุข, 2533:5-30) การศึกษาของกองโภชนาการได้ทำการศึกษาคำรู้ เจตคติและพฤติกรรมของประชาชนในการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนใน 3 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ประชาชนร้อยละ 75 เคยเห็นโรคคอกพอกมาแล้วแต่ไม่ทราบว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ร้อยละ 51 มีความเชื่อว่าสาเหตุของโรคคอกพอก เกิดจากเรื่องเวรกรรมและการดื่มน้ำไม่สะอาดร้อยละ 76 มีเพียงร้อยละ 7 ของครัวเรือนที่ใช้เกลืออนามัย ทั้งนี้ถ้าหากมีการดำเนินการส่งเสริม หรือณรงค์ควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนแล้ว ก็จะทำให้ประชาชนนิยมบริโภคเกลืออนามัยมากขึ้น เช่นเดียวกับการดำเนินการของกองโภชนาการใน 14 จังหวัดภาคเหนือ และจังหวัดเลย หลังจากมีการดำเนินการรณรงค์

แล้วพบว่า ประชาชนใช้เกลืออนามัยเป็นประจำถึงร้อยละ 60 และมีร้อยละ 57 ที่มีการเสริมไอโอดีนในน้ำดื่มอีกด้วย แต่การศึกษาของนักวิจัยระดับอำเภอรุ่นที่ 3/2533 ได้ศึกษาความรู้ทัศนคติ พฤติกรรมเกี่ยวกับโรคขาดสารไอโอดีนในภาคเหนือพบว่า ประชาชนยังมีความรู้น้อย รู้จักเกลืออนามัยเพียงร้อยละ 45 รู้ผลของการขาดสารไอโอดีนต่อร่างกายเพียงร้อยละ 43.2 รู้วิธีการผสมน้ำเสริมไอโอดีนร้อยละ 40 เท่านั้น มีความเชื่อเกี่ยวกับโรคขาดสารไอโอดีนถูกต้องเพียงร้อยละ 32.2 (สว่าง ไชยชุมศักดิ์ และคณะ 2533:ก) การศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ทศนัย วงศ์จักร (2534:79-81) ความรู้และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในหญิงวัยเจริญพันธุ์ บ้านสันป่า ตำบลบ้านกาต กิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าหญิงวัยเจริญพันธุ์กลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องนี้น้อย เพราะทราบสาเหตุของการเกิดโรคเพียงร้อยละ 16.09 มีส่วนที่รู้จักเกลืออนามัยเพียงร้อยละ 42.53 มีการปฏิบัติตนโดยการรับประทานอาหารทะเลสดบ้างละ 1 ครั้ง ร้อยละ 43.68 เลือกใช้เกลืออนามัยร้อยละ 36.78 และใช้ทั้งเกลือเม็ดและเกลืออนามัยร้อยละ 28.7พบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และการปฏิบัติโดยผู้ที่มีความรู้สูง ปฏิบัติตนได้ถูกต้องมากกว่าผู้ที่มีความรู้ต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ปัจจัยด้านประชากรด้านอายุและการศึกษากับการปฏิบัติตนก็มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่สภาพภาพสมรสอาชีพ รายได้ ไม่มีความสัมพันธ์และการปฏิบัติ นอกจากนี้ ปัจจัยด้านตัวชี้แนะการกระทำได้แก่ การได้ยินหรือรู้เรื่อง ความสนใจฟังข่าวสาร การเคยได้รับคำแนะนำกับการปฏิบัติตนก็มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วย

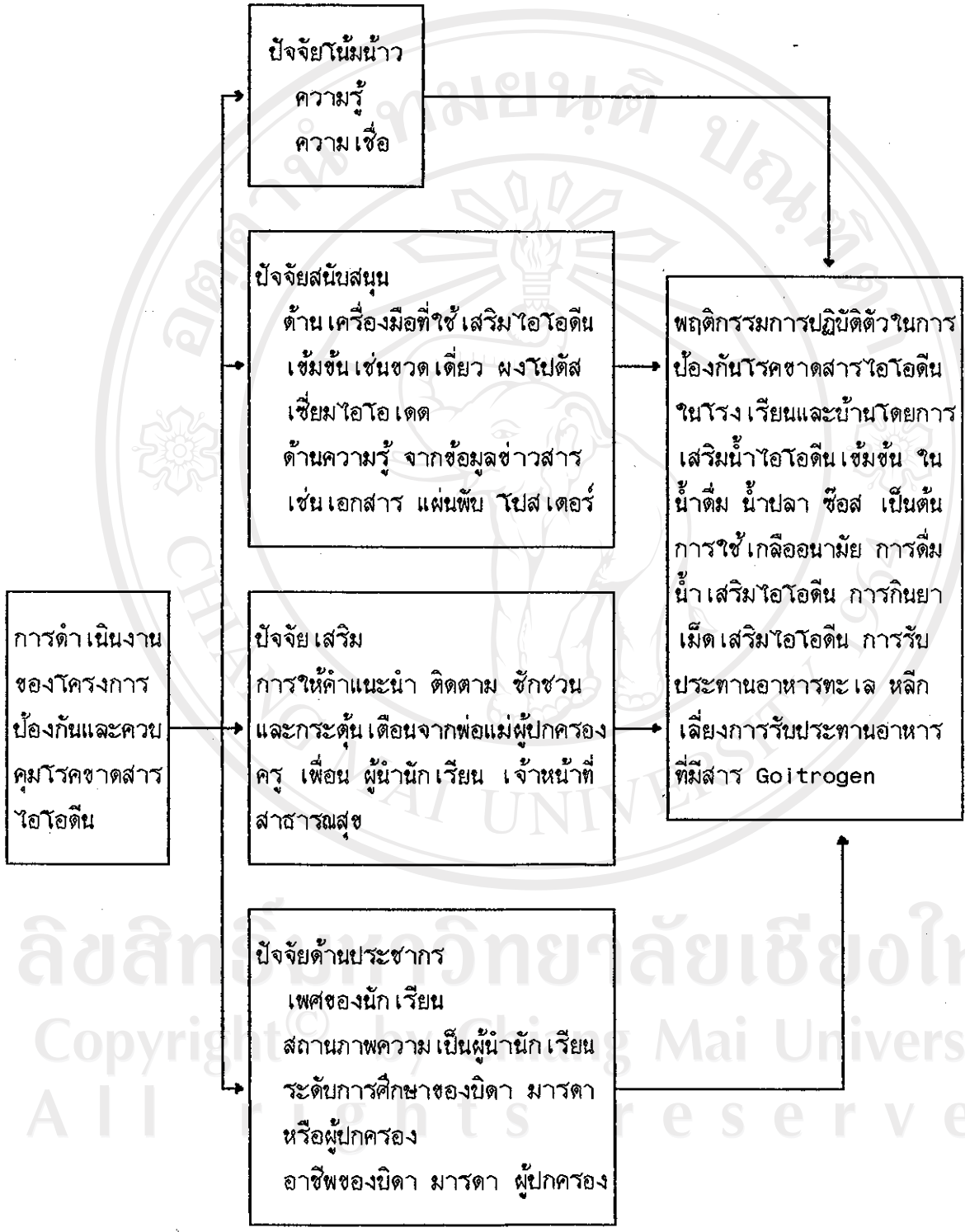
จากการวิจัยดังกล่าวมาแล้วนั้น น่าจะมีการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านการสนับสนุนและการเสริมเพิ่มซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติหรือไม่โดยเลือกนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถใช้เป็นตัวอย่งที่ดีแก่น้องๆในโรงเรียนและติดต่อสื่อสารได้ดี มีการเจริญเติบโตเต็มที่ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะนักเรียนหญิงซึ่งจะเป็นหญิงวัยเจริญพันธุ์อีกไม่กี่ปีข้างหน้าถือเป็นวัยที่มีการรับรู้ได้มากสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีได้ง่ายด้วย ทั้งนี้ถ้าทำการศึกษาศึกษาความรู้ ความเชื่อในแต่ละด้านของนักเรียนด้วยก็จะช่วยเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงให้มีการปฏิบัติตนได้ถูกต้อง ปัจจัยด้านประชากรได้แก่ สภาพภาพความเป็นผู้นำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัยเพศอาชีพ และระดับการศึกษา ของบิดามารดาหรือผู้ปกครองก็น่าจะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตัวของนักเรียนด้วย ถ้าหากมีการเตรียมตัวของเด็กในวัยนี้ไม่ว่าชายหรือหญิง ก็อาจจะสามารถควบคุมและป้องกันการเกิดโรคขาดสารไอโอดีนในอนาคตได้ในระดับหนึ่งด้วย

4. สรุปกรอบแนวความคิด

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาแล้วทั้งหมด ก็มีหลายหน่วยงานในกระทรวงสาธารณสุขสนใจศึกษาไว้ไม่ว่าจะ เรื่องการระบาด การควบคุมและป้องกันการเกิดโรค การศึกษาความรู้ ความเชื่อของประชาชน เพื่อหาทางควบคุมและป้องกันโรคไม่ให้เพิ่มขึ้น และลดอัตราการเกิดโรคนั้นน้อยลง ทั้งนี้โดยการใช้กลวิธีหลายอย่างประกอบกันและตรงกลุ่มเป้าหมายที่สุด โดยคำนึงถึงปัจจัยและสิ่งที่เกี่ยวข้องหลายๆ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ลิขสิทธิ์ © มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © Chiang Mai University
All rights reserved